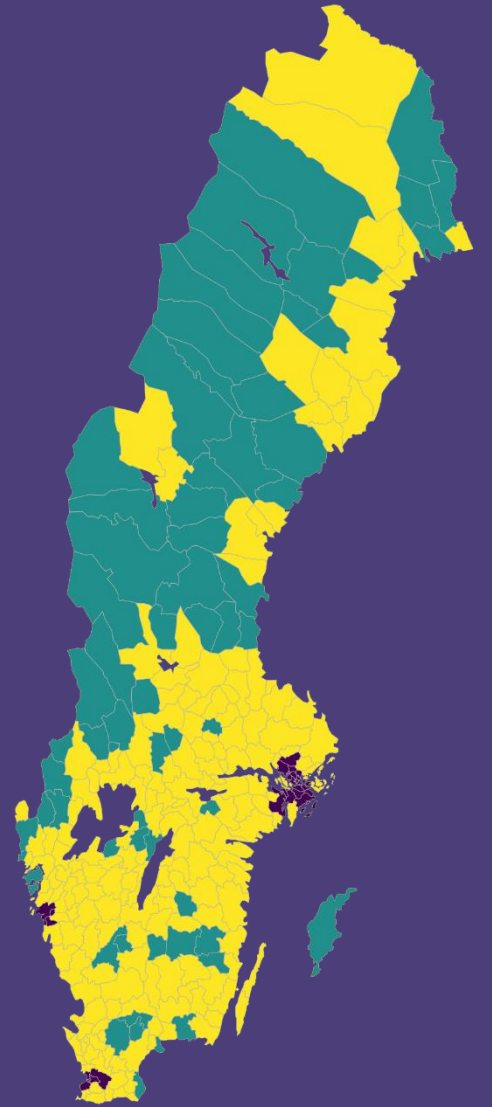

Demokratirådets
rapport 2022:
*Den lokala
demokratins vägval*

Gissur Ó Erlingsson
David Karlsson
Jessika Wide
Richard Öhrvall

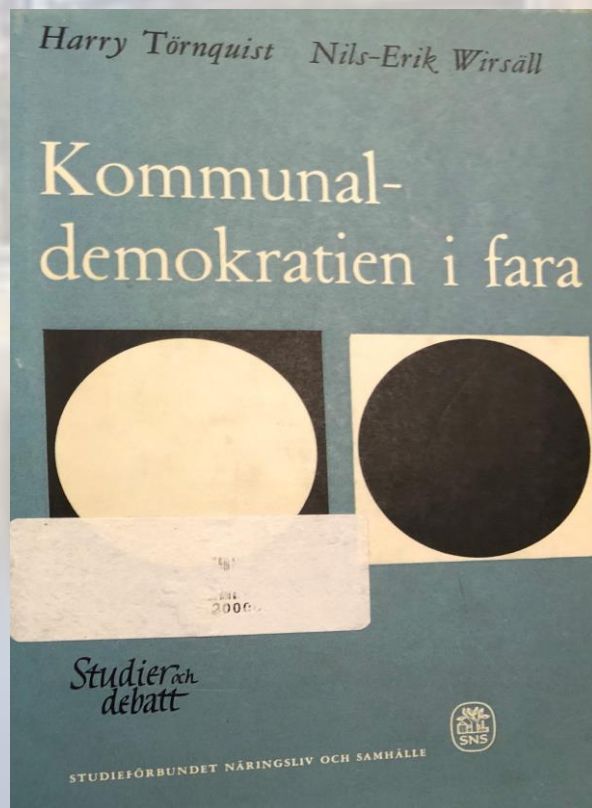

*Lokal demokrati
– värd att värda*

- ➔ Rikspolitiska utspel och riksdagsdebatter får mycket utrymme i rikstäckande medier – begripligt, men lite beklagligt
- ➔ Primärkommunerna ansvarar bl.a. för barnomsorg, grundskola, gymnasium, äldreomsorg, individ- och familjeomsorg – ca. 875 000 anställda (mer än i stat och regioner tillsammans)
- ➔ *Mycket* botten tung svensk välfärdsstat – ett av världens mest decentraliserade länder

Om demokratin i Sverige ska fungera bra, krävs att demokratin ute i våra 290 kommuner är i bra skick

Kommundemokratin: väl utrett område

”Det tycks som om i stort sett varje ny regering har sett sig föranlåten att tillsätta en egen demokratiutredning. Som pärlor på ett radband ... har kommittéerna om kommunal demokrati och organisation avlöst varandra under 1970- och 80-talen. Och detta radband av statens offentliga utredningar (SOU) på demokratitemat har fortsatt under 1990-talet.”

Kerstin Jacobsson (1999)

Demokratiutredningen (SOU 2000:1);
Kommundemokratikommittén (SOU 2001:48); Kommittén för förstärkning av den lokala demokratin (SOU 2012:30); 2014 års Demokratiutredning (SOU 2016:5).

Demokratifrågan får även sägas ha varit närvarande i Ansvarskommittén (SOU 2007:10); Grundlagsutredningen (SOU 2008:125); Utredningen om en kommunallag för framtiden (SOU 2015:24), liksom i Kommunutredningen (SOU 2020:8).

*Men i grunden
olösta och närmast
tidlösa frågor...*

- ➔ Fullmäktiges svaga roll (gentemot styrelse, nämnder)
- ➔ Förvaltningens och tjänstemännens starka position
- ➔ Partiernas svårigheter skapa socialt representativa listor
- ➔ Hur ändamålsenligt ”samlingsstyret” egentligen är

*De övergripande
frågor som vi ställer*

- ➔ Hur är egentligen (den lokala) demokratis dagsform?
- ➔ Vilka huvudsakliga utmaningar står den lokala demokratin inför?
- ➔ Vilka reformer bör genomföras för att göra den lokala demokratin långsiktigt hållbar?

Den lokala demokratin dagsform?

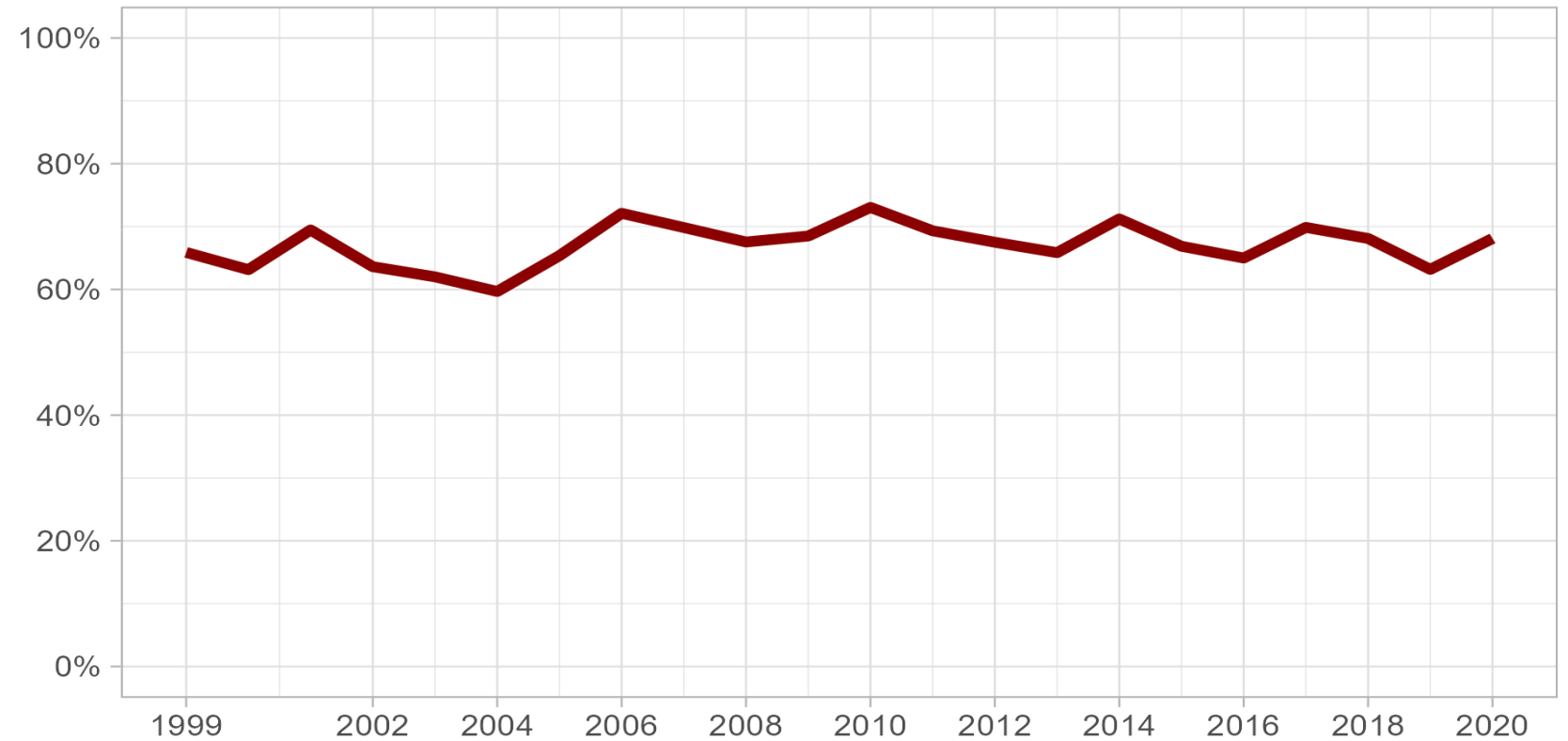
*Demokratins
dagsform – rätt
hygglig, trots allt*

- ➔ Valdeltagandet högt – ökat i varje val sedan 2002 (och är mycket högt i internationell jämförelse)
- ➔ Förstagångsväljarna allt piggare på att gå och rösta
- ➔ Partierna kunde förstås må bättre – men, faktiskt, viss uppryckning sedan 1990-talet
- ➔ Unga söker sig i stigande grad till de politiska partierna – kanske anledning att känna viss tillförsikt för återväxten (Bolin & Backlund 2021)?
- ➔ Högt politiskt intresse (Martinsson & Andersson 2021); internationellt sett hög politisk kunskapsnivå (Oscarsson 2017)

*Och tillfrågas
medborgarna om
demokratin i sin
hemkommun...*

Nöjdhet med den lokala demokratin, 1999–2020

Andel mycket eller ganska nöjda

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1999–2020.

Slutligen...

- ➔ Drygt 8 av 10 tycker att kommunen sköter sina verksamheter ganska eller mycket bra (SCB 2021)
- ➔ Sverige rankas dessutom högt i internationella index som mäter demokrati och rättssäkerhet

Åtminstone för oss – svårt dra annan slutsats än att demokratins dagsform trots allt är ganska hygglig

Kommunernas utmaningar

Kommunernas utmaningar

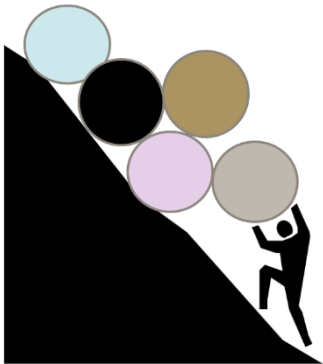
1. Många svårlösta framtidsfrågor
2. Skilda förutsättningar
3. Självstyrelsen ifrågasätts av kritiker
4. Konkurrerande demokratimodeller

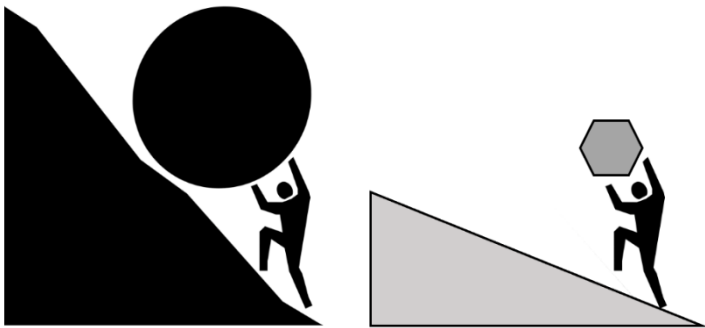
1. Många svårlösta frågor

Svårlösta framtidsproblem där kommunerna förväntas bidra till lösningen, till exempel...

- ➔ Valfungerande välfärd i hela landet
- ➔ Klimatanpassning
- ➔ Social och ekonomisk hållbarhet
- ➔ Flyktingmottagande och integration
- ➔ Krisberedskap
- ➔ Motverka organiserad brottslighet

2. Skilda förutsättningar

Dilemma

Olika problem för olika kommuntyper, olika förutsättningar att lösa dem + krav på likvärdig välfärd i hela landet

Dessutom

- ➔ Landet väntas fortsatt dras isär befolkningsmässigt
- ➔ Växande kommuner i storstadsområden
- ➔ Krympande kommuner framför allt på landsbygden

3. *Självstyrelsen ifrågasatt*

LEDARE

Ledare: Ersätt kommunalskatten med en enhetlig inkomstskatt

”Statens styrning av kommunerna”

(Statskontoret 2016): Statlig styrning har ökat i omfång, komplexitet och detaljgrad de senaste decennierna. Styrningen upplevs som kortsiktig, ryckig och illa anpassad till lokala förhållanden och förutsättningar.

Alla partier vill ha ökad statlig kontroll av vården

UPPDATERAD 13 FEBRUARI 2021 PUBLICERAD 13 FEBRUARI 2021

Pandemin har lyft frågan om hur sjuk- och äldre vården ska se ut i framtiden. En kartläggning bland riksdagspartierna som SVT har gjort visar att det råder en bred politisk samsyn om att den statliga styrningen av sjukvården och äldreomsorgen ska öka.

TIDNINGEN EL
ENERGI
värmes & kyla

start / artiklar /
ändrad kommunal vetorätt ska underlätta för vindkraften

Ändrad kommunal vetorätt ska underlätta för vindkraften

VINDKRAFT Den kommunala vetorätten mot vindkraft

Göteborgs-Posten

Nyheter Ekonomi Sport Kultur Ledare Debatt Val 2022

Pandemin visar att regionerna inte kan sköta vården - lägg ner dem

Byggvärlden

Sök efter nyheter, artiklar, lediga jobb...

Nyheter Byggsprojekt Statistik & Analys Krönikor & Debatt Karriär Lediga Jobb Kont

Debatt: "Kommunernas planmonopol behöver luckras upp"

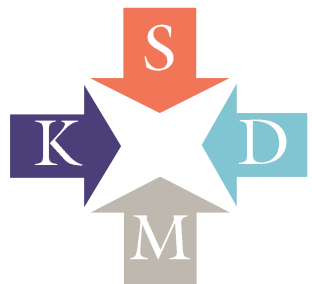
Valet 2022 | 21 mars, 2022

Nyheter Ledare Ekonomi Klimat Kultur De

Opinion

Debatt: Lyssna på väljarna, förstatliga skolan!

4. *Konkurrerande demokratimodeller*

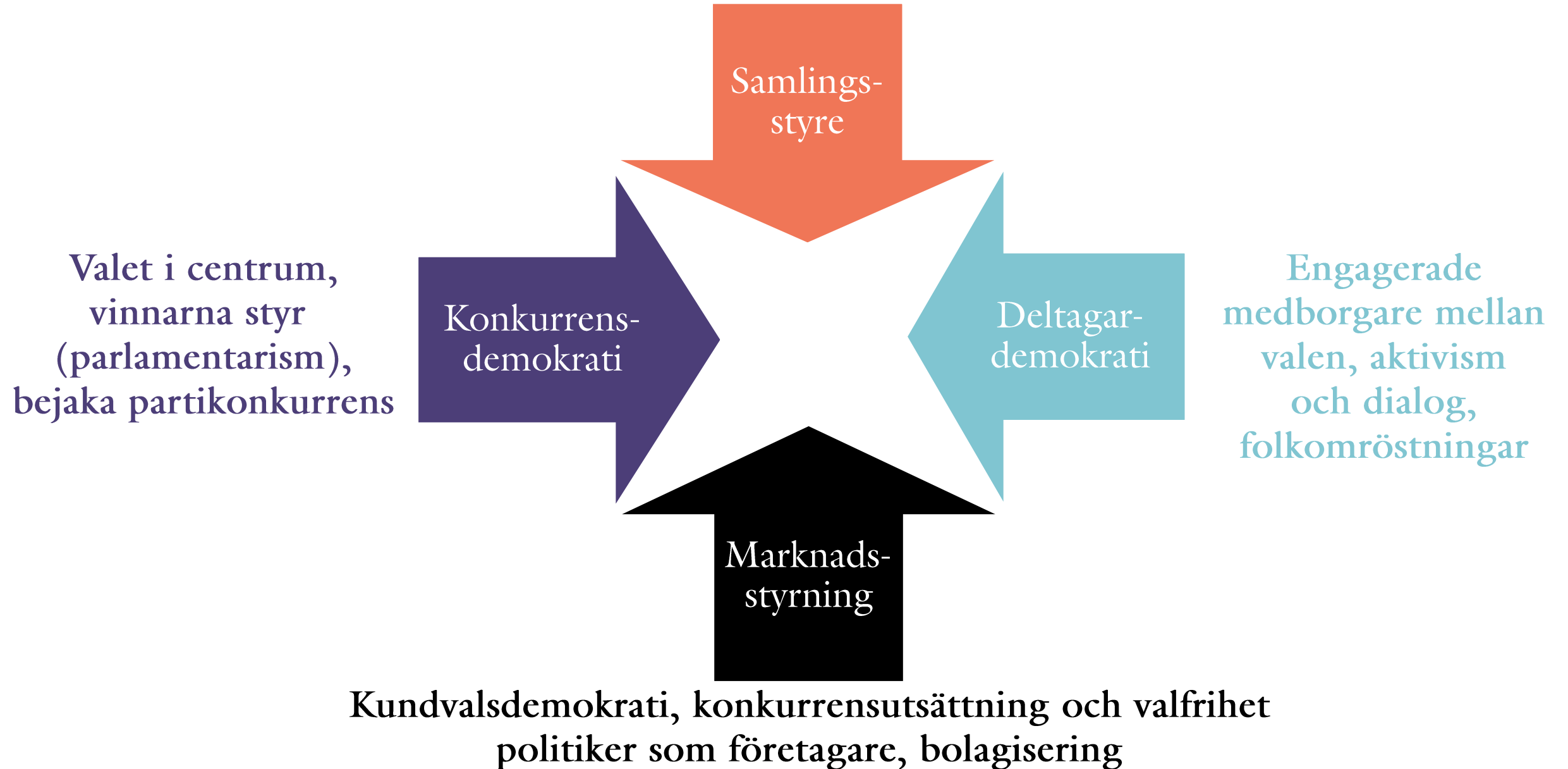
Konsekvenser av utmaningarna 1–3

- ➔ Många svåra beslut väntas – där många lär bli missnöjda
- ➔ Stort krav på legitimitet för att lyckas
- ➔ Lokala demokratiska processer förväntas bidra med det

Problem: Olika modeller för demokratins funktionssätt

- ➔ Har introducerats pö om pö under historien utan övergripande idé
- ➔ Nya modeller har inte ersatt gamla
- ➔ Idag: demokratiskt korstryck

Kollektivt politiskt ansvar, fokus på dialog och konsensus, många fritidspolitiker

Den lokala demokratin vägsval:
Hur göra den lokala demokratin långsiktigt hållbar?

Våra slutsatser

- Alla demokratimodeller har styrkor och svagheter
- Valdemokratin måste ges företräde
- Svårt att återupprätta samlingsstyret
- Ergo: **Satsa på konkurrensdemokrati och parlamentarism**
- Fördel: Tydlighet, rättssäkerhet, underlättar ansvarsutkrävande

*Satsa på
konkurrensdemokratien!*

1. Hantera institutionell konservatism
2. Inför parlamentarism
3. Säkra oppositionens roll
4. Övriga demokratimodeller kompletterande

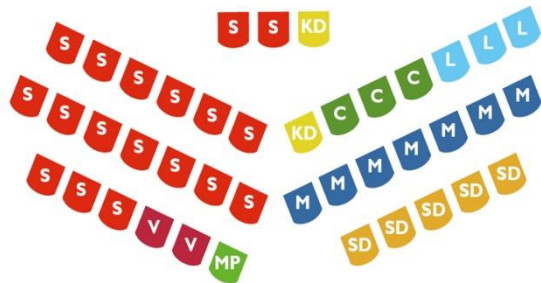
1. Hantera institutionell konservatism

- ➔ Förändringar inom ramen för nuvarande organisationer
- ➔ Formalisera praxis
- ➔ Frikommunförsök

2. *Inför (formell) parlamentarism*

- ➔ Kommunal ”statsministeromröstning” om styret
- ➔ Styret får en majoritet av platserna i styrelse/nämnder
- ➔ Obligatoriska majoritetsmarkeringar
- ➔ Konstruktivt misstroendevotum
- ➔ Förlorat uppdrag i styrelse/nämnd vid partibyte/uteslutning

3. Säkra oppositionens roll

- ➔ Maktdelning KF/KS
- ➔ Krav på oppositionsråd
- ➔ Stärkt administrativt stöd
- ➔ Revisionens ordförande alltid från oppositionen
- ➔ Tillgängliggör underlagshandlingar

4. Övriga demokratimodeller

- ➔ Deltagardemokrati och marknadsstyre underordnas valdemokratien
- ➔ Kommuner avgör själv omfattning – undvik statliga krav
- ➔ Avstå praktiker där kommunen inte är beredd att lyssna, lättare att säga nej till folkinitiativ
- ➔ Säkra offentlighet, insyn och kontrollkapacitet när kundvalssystem tillämpas

Några avslutande ord

- ➔ Rapporten behandlar fler aspekter av lokal demokrati
- ➔ Med det sagt, grundbudskapet är:
 - renodla, förtydliga och förenkla lokaldemokratis spelregler
 - genom detta – stärka ansvarsutkrävandet
- ➔ Även om man inte delar vår slutsats om vägvalet
 - Ha vaksamhet på skilda demokrativärden, på målkonflikter
 - Göra målkonflikterna färre – inte fler
- ➔ Demokratipolitiken bör sträva mot...
 - att organisera kommunerna för att underlätta, inte försvåra, ansvarsutkrävande

